
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 338.48(477)

К. Г. Бриль, к. е. н., викладач

**АКТУАЛІЗАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНО-ОРИЄНТОВАНОГО ТУРИЗМУ
У СУЧАСНИХ ТУРИСТИЧНИХ ЦЕНТРАХ**

Анотація. У статті показана необхідність інноваційного спрямування роботи туристичних центрів, що дозволить оновити атракційно-розважальну складову їхньої діяльності, активізувати участь у розробці природовідновлювальних технологій та забезпечить конкурентні переваги вітчизняним туристичним підприємствам.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна привабливість, інновації, стратегічний пріоритет, фактори, розвиток.

К. Г. Бриль, к. э. н., преподаватель

**АКТУАЛИЗАЦИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКИ-ОРИЕНТИРОВАННОГО ТУРИЗМА
В СОВРЕМЕННЫХ ТУРИСТИЧЕСКИХ ЦЕНТРАХ**

Аннотация. В статье показана необходимость инновационной ориентации работы туристических центров, которая позволит обновить атрактивно-развлекательную составляющую их деятельности, активизировать участие в разработке природовосстановительных технологий и обеспечит конкурентные преимущества отечественным туристическим предприятиям.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционная привлекательность, инновации, стратегический приоритет, факторы, развитие.

К. Н. Bryl, Candidate of Economic Sciences, Lecturer

**ACTUALIZATION OF ECOLOGICAL ORIENTED TOURISM
IN CONTEMPORARY TOURISTIC CENTRES**

Abstract. The author shows the necessity of the innovative orientation of the touristic centers work, which will allow to innovate the attraction-divertissement component of its activity, to activate the participation in the development of environmental-restoration technologies, and provide the competitive advantages of the national touristic enterprises.

Keywords: investments, investment attractiveness, innovations, strategic priority, factors, development.

Постановка проблеми. У функціонуванні галузі спостерігається ряд суттєвих проблем, що стримують її розвиток, зокрема, необґрунтована нерівномірність розвитку туристичної галузі за регіонами, яка не сприяє реалізації її потенціалу в забезпеченні територіального розвитку; тривалі міжсезоння, сезонний характер попиту на туристичні послуги, який призводить до перевантаження туристичних об'єктів в туристичний сезон та недовантаження в міжсезоння. В регіональному аспекті слід відмітити наявність територій, які викликають гіпертрофований інтерес туристів, та територій, які практично не відвідуються ними.

Більш повна реалізація потенціалу туризму полягає у стимулюванні економічного зростання в Україні та розвитку її регіонів можлива через актуалізацію екологічно-орієнтованих видів туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досягнення конкурентних переваг, необхідних для забезпечення довгострокового функціонування туристичних центрів при максимальному зниженні навантаження на навколишнє середовище протягом всього життєвого циклу турпродукту, а також співвідношення економічних і екологічних пріоритетів має відразу закладатися в

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

державні вимоги до діяльності туристичних центрів і туристичної галузі в цілому. При розробці стратегії туристичних центрів необхідне врахування наявної екологічної ситуації, а також динаміка антропогенного впливу залежно від самовідновлювального потенціалу екосистеми. Дана позиція прослідковується в роботах Данильчука В. Ф., Гуткевич С. О., Дядечка Л. П., Івеніної А. В., Загвойської Л. Д., Ізюмської В. А., Ілляшенка С. М.

Оцінка потенціалу економічного розвитку України, а також його туристичної складової здійснена Бланком І. А., Батурою О. В., Гетьманом В. І., Липчуком Н. В., Любіцевою О. О., засвідчує наявність конкурентних переваг нашої країни, що може стати фактором підвищення її інвестиційної привабливості як для внутрішнього, так і зовнішнього інвестора.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Але, разом з тим, дослідження напрямів та обсягів залучення інвестицій у туристичну галузь вказує на недосконалість розвитку інвестиційних процесів у туризмі. Це є результатом дії багатьох негативних чинників, зокрема, занадто довгого виходу економіки зі стадій спаду, невизначеності механізмів державного втручання протягом цих періодів, інфляції, зменшення вкладів населення та бюджетних інвестицій в розвиток супутніх до туристичної галузей. Ця думка підтверджується роботами Гайдуцького П. І., Ковалю П. Ф., Лушкіна В. А., Черчик Л. М.

Формулювання цілей. На нашу думку, доцільним є використання зростаючої популярності різних видів екологічно-орієнтованого туризму в якості бази для створення туристичних організацій, які матимуть не лише економічне, але й суспільно-просвітницьке та духовно-виховне значення.

Виклад основного матеріалу. Потреби сучасних туристів у активному відпочинку, його поєднанні зі спортом, пізнанням навколишнього середовища та спілкуванням з екологічно чистою природою обумовили появу та розвиток у 1960-70-ті роки якісно нових видів туризму. Завдяки диверсифікації та спеціалізації туристичної діяльності, а також виникненню суспільного руху «зелених», на ринку туристичних послуг виникають такі екологічно споріднені види туризму як власне екологічний, природний, м'який, аграрний, сільський, зелений, які можна узагальнено означити терміном «екологічно-орієнтований туризм» [9]. Їх сутність полягає у пропаганді виробництва та споживанні екологічно безпечних і нешкідливих для здоров'я продуктів, товарів та послуг. Світоглядно ці нові види туризму привносять у суспільство новий тип соціальної поведінки, яка полягає в раціональному природокористуванні, охороні природи, прагненні бути разом з природою, глибше пізнавати її розмаїття. Наявність людей з таким світоглядом призводить до появи нової концепції сталого, гармонійного, збалансованого розвитку туризму, який забезпечує баланс між його соціально-економічними і природними складовими.

Основою розвитку екологічно-орієнтованого туризму в Україні є 6737 спеціально відведених територій і об'єктів природного заповідного фонду. Їх загальна площа перевищує 2350000 га, що складає більше 3,9% усієї площі держави. На територіях природно-заповідного фонду (національні природні парки, біосферні заповідники і регіональні ландшафтні парки) може здійснюватися рекреаційна діяльність, яка повинна проводитися у формі екологічного туризму. Національні природні парки займають 20,9% території природно-заповідного фонду держави, біосферні заповідники - 9,6, регіональні ландшафтні парки - 17,2% [10].

За даними Державної служби статистики України, розвиток сільського зеленого туризму у 2012-2013 роках мав позитивну динаміку. Загальна кількість садиб по Україні, які надавали туристичні послуги у 2013 році зросла до 285 одиниць проти 230 у 2012 році. Загальна кількість розміщених осіб досягла приблизно 50 тис. [11].

Існує певне коло проблем, які заважають у повній мірі використати потенціал екологічно-орієнтованого туризму, зокрема:

- відсутність розрахованого допустимого антропогенного навантаження на території, в яких планується розвивати екологічно-орієнтовані види туризму;
- відсутність чіткого планування потоків туристів;
- відсутність капіталовкладень в розвиток екологічно-орієнтованого туризму, не відраховуються фінансові кошти на відновлення екосистем і на розвиток інфраструктури;

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

- відсутність здійснення моніторингу екосистем і біоресурсів на шляху масових маршрутів, сільських садиб, в заповідниках і національних парках;
- відсутність освітнього компоненту в організації туру, немає гідів, що добре знають флору і фауну, місцевий фольклор, міфологію і історію місцевості.
- відсутність необхідного первинного капіталу для фінансування робіт із створення туристичних центрів, які приступили б до опрацювання усього комплексу питань, що відносяться до формування цільових програм екологічних подорожей;
- незначність інвестицій в інфраструктуру еколого-орієнтованого туризму, що позначається на стані готельного, транспортного обслуговування туристів;
- відсутність коштів на проведення рекламної компанії в цілях привертання уваги потенційних туристів до відвідування територій, які мають в розпорядженні інфраструктуру для прийому, розміщення і обслуговування гостей;
- обмеженість туристичних маршрутів в місцях екологічного туризму і їх слабка облаштованість;
- відсутність спеціалізованих організацій, що займаються інвестуванням в сферу екологічно-орієнтованого туризму;
- обмеженість набору рекреаційних послуг для туристів;
- відсутність реклами екологічно-орієнтованого туризму територій;
- обмеженість кваліфікованих фахівців, здатних узяти на себе розробку, організацію і проведення анімаційних програм в екологічно-орієнтованих турах.

На цій підставі можна стверджувати, що екологічно-орієнтований туризм у нас поки що не є передовим напрямком туристичного бізнесу, немає його чіткої організації і ефективного управління. Відсутня діяльність щодо збереження територій, залучених в цю сферу діяльності.

З метою вирішення перерахованих недоліків, ми пропонуємо актуалізувати екологічно-інноваційні види туризму, тобто, окрему увагу в діяльності туристичних центрів необхідно приділяти інноваційній складовій розвитку галузі, що одночасно дозволить оновити атракційно-розважальну складову туризму та забезпечить конкурентні переваги вітчизняним турпідприємствам. Інноваційну діяльність в туризмі доцільно зосередити на трьох основних напрямках: інноваціях внутрішнього середовища туристичних центрів (розробка нових продуктів, технологій та організаційних інновацій); інноваціях, спрямованих на зовнішнє середовище (розробка інноваційних підходів до взаємодії підприємств туризму та інфраструктури, маркетингові інновації), екологічних інноваціях (удосконалення контролю за використанням туристичних ресурсів та запровадження технологій їх збереження і відновлення).

Крім того, потрібна розробка державної політики щодо розвитку екологічно-орієнтованого туризму з урахуванням специфіки регіонів. Для регіонів з унікальними природними і культурними туристичними ресурсами потрібна розробка і реалізація спеціальних державних і регіональних програм розвитку екологічно-орієнтованого туризму і фінансування його розвитку на початковому етапі з державного бюджету.

Туризм приносить значний дохід за допомогою мультиплікативного ефекту. Він комплексно вирішує природоохоронні, соціальні, економічні проблеми, збільшує кількість нових робочих місць, залучає місцеве співтовариство до туристичного бізнесу. Екологічно-орієнтований туризм може стати чинником стійкого розвитку території. Доходи від туризму сприятимуть охороні рідкісних і зникаючих екосистем, що є джерелами біорозмаїття.

Місцева влада повинна забезпечувати свободу у виборі видів туристичної діяльності для місцевих громад, самим визначати шляхи стійкого отримання вигоди від туризму. Доходи від туристичного бізнесу можуть інвестуватися в елементи інфраструктури, які більше ніяк не фінансуються, наприклад, в розвиток туристичних інформаційних центрів, з переліком платних та безкоштовних послуг для суб'єктів господарювання і бізнесу з орієнтацією на поступовий перехід до самофінансування та залучення приватних інвестицій для власного розвитку. Таким чином можна забезпечити залежність оплати праці робітників центру від результатів його діяльності, що дозволить поступово залучити достатню кількість кваліфікованих спеціалістів та відповідним чином їх мотивувати.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Доцільним є ефективний маркетинг для вузьких сегментів споживачів, який дозволить сформувати вимоги до оснащення туристичних об'єктів відповідними технічними, транспортними, розважальними засобами, здатними задовольнити потребу в отриманні різноманітних вражень та розваг для всіх сегментів туристичного ринку.

Важливі передумови підвищення інвестиційно-інноваційної привабливості для кожного туристичного центру - розробка і запровадження інноваційних турпродуктів, привернення уваги споживачів, задоволення їх потреб. Складовими механізми підвищення є: фінансова стратегія; планування іміджбілдінгу; інвестування переважно інноваційних проектів; врахування сфери розваг як складової маркетингової стратегії турбізнесу; інноваційний підхід до екологізації туристичної сфери; покращення якості ландшафтів з метою збільшення їх споживчої корисності.

Для підвищення рівня самоокупності туристичних центрів, які обрали в якості своєї місії інноваційний підхід до екологізації туристичної сфери, необхідне стимулювання розвитку їхньої діяльності з пріоритетною орієнтацією на екологічний, у тому числі сільський і зелений туризм. Тому ми пропонуємо таким туристичним центрам приділяти особливу увагу вирішенню наступних питань: нешкідливості процесів надання туристичних послуг для живої природи; створенню диверсифікованих структур з підприємствами-постачальниками очисного обладнання; інвестування у розробку та будівництво очисних споруд з використанням новітніх технологій; розробки та впровадження сучасних методик лікування; розведення з метою збереження рідкісних видів тварин, риб, рослин і співпраця щодо цих питань із заповідниками, зоопарками, ботанічними садами, в т.ч. на міжнародному рівні.

Ці заходи повинні знайти своє втілення у визначенні місії туристичних центрів, яку ми пропонуємо сформулювати як: «надання туристичних, розважальних, оздоровчих послуг на теренах природи з одночасним відновленням природно-рекреаційного потенціалу підпорядкованих територій на засадах диверсифікації з високотехнологічними підприємствами».

Екологічний світогляд населення рекреаційних територій формується шляхом їх залучення до процесу обслуговування туристських маршрутів, де місцеві жителі виступають як провідники та інструктори, аніматори, учасники фольклорних ансамблів, прибиральники території і так далі. Тільки тоді, коли місцеві жителі переконуються в рекреаційній привабливості свого природного ландшафту, усвідомлюють, що він має еколого-естетичну цінність і може приносити матеріальну вигоду, вони приходять до думки про його охорону.

Задоволення туристичних потреб не повинне підривати екологічну базу українського туризму, який має бути заснованим на відновлювальних ресурсах. Зростання популярності екологічно орієнтованих видів туризму повинне підтримуватись державою і туристичними центрами через досягнення конкурентних переваг у втіленні природовідновлювальних технологій, врахування екологічної ситуації, розвиток сільського зеленого туризму.

Досягнення конкурентних переваг, необхідних для забезпечення довгострокового функціонування туристичних центрів при максимальному зниженні навантаження на навколишнє середовище протягом всього життєвого циклу турпродукту, а також баланс економічних і екологічних пріоритетів мають відразу закладатися в державні вимоги до діяльності туристичних центрів і туристичної галузі в цілому. При розробці стратегії туристичних центрів необхідне врахування наявної екологічної ситуації, а також динаміка антропогенного впливу залежно від самовідновлювального потенціалу екосистеми.

Проте чи не найважче завдання для тих, хто освоює в регіоні сферу екологічно-орієнтованого туризму, надаючи туристам комплекс певних послуг, - знайти свого туриста. Тобто, говорячи про прості традиційні села (без розвинутої готельно-розважальної та спортивної інфраструктур), постає проблема їхнього іміджу, котра окреслюється одним простим реченням - як привабити у ці села, нехай і в мальовничому регіоні, туристів.

Українське населення часто не сприймає село як місце для відпочинку чи відпустки, оскільки багато людей з міста мають родичів у селі або просто хату, куди вони періодично приїжджають і часто займаються там сільськогосподарською діяльністю. Отож такі люди аж ніяк не зацікавлені приїхати відпочивати саме у таке село. Традиційне село поки може привабити відносно невеликі сегменти відпочиваючих серед власне українського населення і - через брак відповідної рекла-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

ми не те що на міжнародному рівні, а й у власній країні, - туриста-іноземця. Тож створення легенди Поліського краю, широке представлення її як у пресі, так і в Інтернеті та спеціальних профільних виданнях - нагальне завдання сьогодення.

Щоб створити таку легенду, треба, насамперед, визначити, що ж таке туристичний продукт, який може продавати даний регіон. Ідеться про комплекс послуг (харчування, розташування, туристичні маршрути, кінні прогулянки, можливість порибалити чи назбирати ягід і т.ін.), необхідних для задоволення потреб людини під час її мандрівок. Найсуттєвіший момент - усі ці складові повинні відповідати рівню світових стандартів. І хоча практично всі області є перспективними для розвитку екологічно-орієнтованого туризму, проблем - саме через брак у плані створення позитивного іміджу місцевості - тут ще багато.

Наразі існує три різновидності екологічного туризму в Україні: по-перше, агротуризм - вид сільського зеленого туризму як пізнавального, так і відпочинкового характеру, пов'язаний з використанням підсобних господарств населення або земель сільськогосподарських підприємств, які тимчасово не використовуються в аграрній сфері.

По-друге, власне відпочинковий туризм. Базою його розвитку є капітальний житловий фонд у садибах господарів та наявні природні, рекреаційні, історико-архітектурні, культурно-побутові й інші надбання регіону. І, по-третє, є ще екотуризм, або науково-пізнавальний підвид екологічно-орієнтованого туризму, характерний для сільських місцевостей і сіл, розташованих у межах територій національних парків, заповідних зон, природних парків тощо, де передбачено відповідні обмеження щодо навантажень на територію та регламентовано види розважального відпочинку. Усе це може повною мірою практикуватися на Поліссі.

Головною фігурою у забезпеченні функціонування зазначених видів туризму, в організації відпочинку на селі виступає сільська родина, яка надає житло, забезпечує харчування і знайомить з особливостями сільської місцевості. Для того, щоб здійснювати це на відповідному рівні, необхідно вчитися. Тож сьогодні формується розуміння сільського зеленого туризму як специфічної форми відпочинку на селі з широкою можливістю використання природного, матеріального і культурного потенціалу.

Екологічно-орієнтований туризм у більшості країн справедливо розглядається як невід'ємна складова комплексного соціально-економічного розвитку села та як одна із серйозних можливостей вирішення багатьох сільських проблем. Враховуючи те, що в умовах загальноекономічної кризи економічні й соціальні проблеми села надзвичайно загострилися, широке розповсюдження і розвиток екологічно-орієнтованого туризму є особливо бажаними. Його позитивний вплив на вирішення соціально-економічних проблем села полягає, перш за все, у тому, що він забезпечує роботою передовсім жінок, даючи селянам додатковий заробіток; розширює можливості зайнятості сільського господаря не тільки у виробничій сфері, але й у сфері обслуговування. При певному нагромадженні числа відпочиваючих з'являється потреба в задоволенні їх різноманітних запитів, а це, в свою чергу, стимулює розвиток сфери послуг: транспортних, зв'язку, торгівлі, служби побуту, відпочинково-розважальних та інших.

Проте на всій території України, екологічно-орієнтований туризм, якщо порівнювати його, скажімо, з аналогічною галуззю в Польщі чи й навіть Росії, де останнім часом взяли курс на розвиток внутрішнього туризму, ще значно відстає. Це зумовлюється, насамперед, технологічною відсталістю галузі. Недостатньо застосовуються туристичні технології, які в розвинутих країнах давно є повсякденними: електронні інформаційні довідники щодо готелів та приватних сільських садиб, транспортних маршрутів і туристичних фірм з переліком і вартістю послуг, які ними надаються (у світі практично всі довідники з туризму випускаються в електронному, а більшість - у Internet-форматах, що дає їх користувачам можливість бронювати місця в готелях і на транспорті у режимі реального часу - «on-line»).

Відомо, що туристичний рух у широкому розумінні є одним з елементів руйнування природного середовища. Тому розвиток туризму вимагає постійних продуманих дій аби не збільшувати конфлікту з природою. Для цього ми пропонуємо на стадії проектування туристичних центрів передбачати будівництво очисних споруд і систем видалення відходів. Заходи щодо підтримки рекреаційних властивостей території на потрібному рівні мають передбачати наявність в майбу-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

тніх туристичних центрах власних автономних очисних споруд, тепло- та енергозберігаючого обладнання, наприклад сонячних батарей та вітроенергостанцій. Доцільно використовувати електротранспорт для перевезення груп туристів під час відпочинку чи огляду, віртуальне полювання, продукти харчування із підсобних господарств. Крім того, варто приділити увагу розвагам, які не шкодять зовнішньому середовищу: повітряним кулям, пейнтболу, верховій їзді та ін. В перспективі туристичні центри зможуть утримувати ставки для вирощування риби для рибалок.

Це, з одного боку, спричинить деяке перевищення обсягів первинних вкладень, але з іншого – подібні споруди в сучасному технічному та дизайнерському оформленні самі по собі зможуть стати елементами атракцій і виховання екологічного світогляду туристів.

Висновки дослідження. Рекреаційні можливості території для створення туристичних центрів визначаються наявними ресурсами, їх доступністю, розповсюдженістю та здатністю забезпечувати розвиток туристичних центрів протягом тривалого часу. Таким вимогам найбільше відповідають сільський, зелений та агротуризм, ресурси для яких є найдешевшими і розповсюджені рівномірно по всій території України. Зараз в країні розвивається нова форма туристичного руху – сільський туризм, який охопив широкий спектр видів рекреації: стаціонарний відпочинок у сільській місцевості, відпочинок у туристичних центрах і курортах, розташованих у селищах і малих містах, відпочинок у сільських домогосподарствах. Велике значення має екологічна спрямованість цього виду рекреаційної діяльності. В цих умовах головним завданням керівництва туристичних центрів є забезпечення сталого розвитку протягом тривалого проміжку часу. Оскільки туристичні центри є не лише суб'єктами економічної діяльності, які надають туристичні послуги, але й базовими елементами, що формують структуру туристичної галузі, вони мають бути максимально захищеними від впливу негативних тенденцій ринкової кон'юнктури. Для цього необхідно активізувати роботу за такими напрямками як створення умов для оволодіння найбільшою частиною ринку, отримання прибутку, формування різноманітного асортименту туристичних послуг на основі підвищення їхньої корисності, управління активами туристичних центрів, корегування цінової стратегії.

Література

1. Данильчук В. Ф. Особенности формирования и развития туристических предприятий: монография / В. Ф. Данильчук. – НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2006. – 240 с.
2. Гуткевич С. О. Інноваційне підприємництво – як складова економічної ефективності діяльності підприємств туристичної сфери / С. О. Гуткевич, Л. Д. Дяченко // *Економіка Крима*. – 2009. – № 28. – С. 47-49.
3. Дядечко Л. П. Розвиток туристичних підприємств на основі внутрішніх джерел інвестування / Л. П. Дядечко, О. О. Градінарова // *Вісник ДІТБ*. – 2008. – №8. – С. 49-55.
4. Ивенина А. В. Эффективность современных инновационных технологий в стратегическом управлении туристскими предприятиями / А. В. Ивенина // *Економіка Крима*. – 2009. – №29. – С. 77-79.
5. Липчук Н. В. Розвиток агротуризму як напрямок диверсифікації особистих селянських господарств: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук / Н. В. Липчук. – Львів, 2007. – 20 с.
6. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О. О. Любіцева. – К.: Альтерпрес, 2003. – 463 с.
7. Гайдуцький П. І. Іноземні інвестиції в Україні [Текст]: монографія / [за ред. П. І. Гайдуцького]. – К.: УкрІНТЕІ, 2004. – 248 с.
8. Коваль П. Ф. Актуальні питання організації обліку спільної діяльності на прикладі інвестиційних процесів в індустрії туризму / П. Ф. Коваль, В. П. Оніщенко, Г. П. Андреева // *Науковий вісник ЧДІЕУ* – 2008 – №1. – С. 95-106.
9. Шульгіна Л. М. Аналіз еко-орієнтованих видів туризму: їх відмінності та спільні риси [Електронний ресурс]. / Л. М. Шульгіна, А. І. Бондар // *Маркетинг і менеджмент інновацій*. - 2010. - №1 - с. 161 - Режим доступу: mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2010_1_161_168.pdf.
10. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристичні ресурси України. - К.: Київський університет, 2001. – 395 с.
11. Данилко В. К. Статистика сільського зеленого туризму: розвиток і становлення./ В. К. Данилко // *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. - 2014. - Вип. І(28). - С. 75-84.

References

1. Danilchuk, V. F. (2006). *Osobennosti formirovaniya i razvitiya turistichestkikh predpriyatij: monografiya [Features of formation and development the tourism enterprises: a monograph]*. National Academy of Sciences of Ukraine. Institute of Industrial Economics, Donetsk. [in Russian].
2. Hutkevych, S. O., & Diachenko, L. D. (2009). *Innovatsiine pidpriemnytstvo – yak skladova ekonomichnoi efektyvnosti diialnosti pidpriemstv turystychnoi sfery [Innovative entrepreneurship - as a part of economic efficiency activity of enterprises of tourism sector]*. *Ekonomika Kryma - Economy of Crimea*, 28, 47-49 [in Ukrainian].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

3. Diadechko, L. P., & Hradinarova, O. O. (2008). Rozvytok turystychnykh pidpriemstv na osnovi vnutrishnykh dzherel investuvannya [The development of tourism enterprises based on domestic sources of investment]. *Visnyk DITB - Bulletin of Donetsk Institute of travel business*, 8, 49-55 [in Ukrainian].
4. Ivenina, A. V. (2009). Effektivnost sovremennykh innovatsionnykh tekhnologiy v strategicheskom upravlenii turistskimi predpriyatiyami [The effectiveness of modern innovative technologies in the strategic management of tourist enterprises]. *Ekonomika Kryma - Economy of Crimea*, 29, 77-79 [in Russian].
5. Lypchuk, N. V. (2007). *Rozvytok ahroturyzmu yak napriamok dyversyfikatsii osobystykh selianskykh hospodarstv* [The development of agro-tourism as a way to diversify private country farms]. (Candidate of sciences dissertation thesis). Lviv [in Ukrainian].
6. Liubitseva, O. O. (2003). *Rynok turystychnykh posluh (heoprostorovi aspekty)* [Market of tourist services (geospatial aspects)]. Kyiv: Alterpres [in Ukrainian].
7. Haidutskyi, P. I. (Ed.). (2004). *Inozemni investytsii v Ukraini [Tekst]: monohrafiia* [Foreign investments in Ukraine [Text]: monograph]. Kyiv: UkrINTEI [in Ukrainian].
8. Koval, P. F., Onishchenko, V. P., & Andrieieva, H. P. (2008). Aktualni pytannia orhanizatsii obliku spilnoi diialnosti na prykladi investytsiinykh protsesiv v industrii turyzmu [Actual issues of accounting organization of a common activity on the example of investment processes in the tourism industry]. *Naukovyi visnyk ChDIEU – Scientific bulletin of ChSIEM*, 1, 95-106. [in Ukrainian].
9. Shulhina, L. M., & Bondar, A. I. (2010). Analiz eko-orientovanykh vydiv turyzmu: yikh vidminnosti ta spilni rysy [Analysis of eco-oriented types of tourism: its differences and common features]. *Marketynh i menedzhment innovatsii - Marketing and Innovation Management*, 1, 161. Retrieved from: mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2010_1_161_168.pdf. [in Ukrainian].
10. Beidyk, O. O. (2001). *Rekreatsiino-turystychni resursy Ukrainy* [Recreational and tourist's resources of Ukraine]. Kyiv: Kyivskiy universytet [in Ukrainian].
11. Danylo, V. K. (2014). Statystyka silskoho zelenoho turyzmu: rozvytok i stanovlennia [Statistics of rural tourism: development and formation]. *Problemy teorii ta metodolohii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu - Theory problems and methodology of accounting, control and analysis*, 1(28), 75-84 [in Ukrainian].

Надійшла 21.04.2015